

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.133 Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника

доктору політичних наук, професору,
професору кафедри політичних наук
Дерев'янку Сергію Мironовичу

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних наук
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Кобець Юлії Василівни на дисертацію Головчука Юрія Михайловича
«Феномен відповідальної політики в контексті розвитку територіальних громад
в умовах агресії російської федерації проти України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дослідження.

Актуальність дослідження Ю. М. Головчука зумовлена унікальними викликами, з якими зіткнулися територіальні громади України внаслідок збройної агресії росії. У воєнних умовах саме громади перетворилися на ключові осередки забезпечення життєдіяльності населення, організації оборони, надання гуманітарної допомоги та економічної адаптації. Ефективне функціонування місцевого самоврядування в умовах кризи має вирішальне значення для загальної стабільності держави. У цьому контексті відповідальна політика виступає дієвим механізмом налагодження співпраці між владними структурами та громадянами, посилення інституційної довіри й активізації участі громадян у публічному житті. Аналіз практик відповідального врядування в громадах набуває особливої ваги в умовах сучасних загроз (с.16).

Значущість теми посилюється внаслідок впровадження реформи децентралізації, яка надала громадам статус автономних суб'єктів управлінських рішень. Ця реформа розширила функціональні можливості місцевої влади, але війна стала перевіркою на міцність, виявивши як позитивні, так і проблемні аспекти функціонування громад. Дослідження відповідальної політики дає змогу виявити напрями для вдосконалення управління й адаптації до надзвичайних обставин.

Представлена наукова робота інтегрується в актуальні напрямки українських досліджень, що орієнтуються на суспільні потреби й стратегічні цілі держави. Вона також узгоджується з пріоритетами державної політики у сфері децентралізації та відповідає викликам управління в умовах війни. Відповідальне самоврядування прямо впливає не лише на розвиток окремих громад, а й на життєздатність України в цілому (с.17). Крім того, тема органічно вписується у стратегічний курс держави на європейську інтеграцію, зокрема в площині публічного управління. Дослідження пропонує дієві інструменти для впровадження європейських принципів у вітчизняну систему врядування.

Дисертаційна робота є частиною широкого академічного дискурсу щодо функціонування суспільств у кризових обставинах. Вона має потенціал для використання в аналізі громадянського суспільства, ролі місцевої влади під час воєнного конфлікту та шляхів відновлення після нього. Особливу увагу приділено формуванню нового соціального договору між владою та суспільством, заснованого на довірі, співпраці та солідарності, що є критично важливим для забезпечення безпеки, відновлення інфраструктури й підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Крім внутрішнього контексту, тема є актуальною й у площині міжнародної взаємодії. Надійність і ефективність міжнародної підтримки великою мірою залежить від спроможності місцевої влади діяти прозоро й відповідально. Досвід українських громад може мати прикладне значення для інших країн, що стикаються з подібними викликами. У перспективі післявоєнної відбудови саме

громади відіграватимуть провідну роль, а рівень їхньої відповідальності визначатиме темпи й результативність процесів відновлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано на кафедрі політичних наук (с.19). Внесок здобувача у межах дисертаційного дослідження полягає в розробці концептуальних основ відповідальної політики територіальних громад сучасної України в умовах воєнного стану.

Найбільш вагомі результати, отримані в дисертаційному дослідженні.

Відповідно до мети дисертаційного дослідження здобувачем:

- проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння феномена відповідальної політики в політичній науці, яка передбачає «здатність державних і політичних інституцій дотримуватись етичних принципів, прозорості й відкритості в ухваленні рішень» (с.28);

- оцінено значення прозорості, підзвітності та громадської участі як чинників формування ефективного місцевого врядування та визначено основні індикатори, серед яких – «індекс ефективності місцевих послуг – вимірює якість транспортної інфраструктури, медичних і освітніх закладів, екологічного управління та комунальних послуг та рівень задоволеності громадян муніципальними послугами, що оцінюється на основі соціологічних опитувань та досліджень громадської думки» (с. 93).

- досліджено роль відповідальної політики у зміцненні стійкості територіальних громад в умовах криз, зокрема під час воєнного стану та визначено, що «війна створила безпрецедентні виклики для органів влади, які змушені були не тільки забезпечувати ефективне керування державою в кризових умовах, а й підтримувати принципи прозорості, підзвітності та демократичного контролю» (с.105).

- проаналізовано приклади успішної діяльності територіальних громад, що продемонстрували ефективну реакцію на виклики, спричинені війною та

встановлено, що «з перших днів вторгнення місцеві громади стали основними осередками забезпечення життєдіяльності населення, особливо в регіонах, які опинилися під ударами ворога або в зоні бойових дій. Одним із головних викликів стало питання безперервного функціонування критичної інфраструктури, зокрема електро- та водопостачання, транспорту, системи охорони здоров'я та освіти» (с.108);

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у всебічному аналізі реалізації функцій місцевого самоврядування в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України крізь призму принципів і моделей відповідальної політики. У межах аргументації запропонованого підходу отримано результати, що мають наукову новизну та виносяться на захист:

Уперше:

обґрунтовано концептуальне розуміння відповідальної політики як ключового чинника зміцнення стійкості та ефективності місцевого самоврядування в умовах війни; запропоновано теоретико-методологічну модель впровадження принципів відповідальної політики в діяльність органів місцевого самоврядування у кризових ситуаціях; визначено нові механізми взаємодії між місцевою владою, громадянським суспільством і державними структурами, що забезпечують ефективне управління громадами під час війни; розроблено підходи до оцінки рівня відповідальності місцевої влади з урахуванням чинників безпеки, соціальної згуртованості та стратегічного планування відновлення; виявлено й систематизовано основні ризики та виклики, що супроводжують реалізацію принципів відповідальної політики в громадах, які зазнали впливу бойових дій.

Уточнено:

зміст і структуру функцій місцевого самоврядування в умовах збройної агресії з урахуванням актуальних потреб громад у сферах безпеки, соціального захисту та економічної стабільності; роль і значення міжнародних партнерів у підтримці

органів місцевого самоврядування та формуванні політики відповідальності під час війни; значення інформаційної політики як засобу протидії дезінформації та інструменту зміцнення довіри до місцевої влади; механізми залучення громадськості до процесу ухвалення управлінських рішень, спрямованих на подолання наслідків війни й забезпечення відновлення громад; чинники ефективності кризового управління на місцевому рівні, що гарантують відповідальне виконання функцій самоврядування в екстремальних умовах.

Подальшого розвитку набули:

методологічні засади відповідальної політики в системі місцевого самоврядування з урахуванням викликів збройної агресії та потреби адаптації управлінських рішень до кризових реалій; концепція децентралізації в умовах війни, зокрема в частині розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сферах безпеки, соціального захисту та відновлення громад; практичні інструменти кризового управління, що забезпечують здатність громад оперативно та ефективно реагувати на загрози воєнного часу; засоби зміцнення довіри до місцевої влади шляхом впровадження інклюзивних процесів ухвалення рішень, прозорого управління та механізмів громадського контролю; моделі співпраці органів місцевого самоврядування з державними структурами та міжнародними партнерами, які сприяють стабілізації ситуації та підтримці громад у період війни; інструменти моніторингу ефективності місцевого самоврядування в контексті реалізації принципів відповідальної політики; роль інформаційної політики у формуванні консолідованого бачення шляхів розвитку громад під час війни та в період післявоєнного відновлення.

Значення для науки й практики отриманих автором результатів.

Практичне та теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що його положення, аргументація та висновки можуть бути використані фахівцями, які досліджують розбудову національної моделі місцевого самоврядування в умовах збройної агресії.

Отримані результати можуть слугувати основою для підготовки практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності працівників органів місцевого самоврядування, зокрема в умовах кризових викликів. Положення кваліфікаційної роботи можуть бути використані в реалізації міжнародних проєктів, при залученні зарубіжного досвіду та донорської допомоги з метою посилення спроможності територіальних громад і розвитку суспільно-політичного діалогу на місцевому рівні (с.130-134).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз змісту дисертації та 10 наукових праць, із яких: 3 статей в українських фахових журналах, 2 – в наукових виданні, 5 праць у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність одержаних результатів і висновків. Це підтверджується теоретико-методологічною аргументацією вихідних положень дослідження, продуманою логікою викладу матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази тощо. Результати дослідження належно апробовані, про що свідчить участь автора в двох всеукраїнських та трьох з міжнародною участю науково-практичних конференціях, зокрема на базі Національної юридичної академії (м. Одеса), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Однією з умов успішної реалізації поставлених у дисертаційному дослідженні завдань є володіння Ю. Головчуком методології наукового пошуку й використання відповідного методологічного інструментарію з акцентом на міждисциплінарному підході, який поєднує політичну науку, публічне управління, соціологію та аналіз практичних кейсів. З огляду на складність теми, використано системний, інституційний, нормативно-ціннісний, безпековий та комунікативний підходи, що дозволили всебічно дослідити відповідальну

політику в умовах війни (с.20-24). Серед методів дослідження: аналіз документів – для вивчення національного законодавства та міжнародних рекомендацій у сфері місцевого самоврядування; порівняльний метод – для зіставлення українського досвіду з практиками інших країн, що пройшли через воєнні конфлікти; соціологічний метод – для аналізу даних опитувань щодо оцінки громадянами ефективності місцевої влади; кейс-стаді – для вивчення успішних прикладів громад, які адаптувались до умов війни; моделювання – для прогнозування сценаріїв розвитку громад; системний аналіз – для визначення чинників, що впливають на реалізацію принципів відповідальної політики. Комплексне застосування методів забезпечило наукову обґрунтованість висновків і практичних рекомендацій.

Відомості про дотримання академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення Головчуком Юрієм Михайловичем вимог академічної доброчесності за результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць.

Дискусійні положення, зауваження та рекомендації до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи зміст, аргументи та результати дисертаційного дослідження Ю. М. Головчука, вважаємо за необхідно висловити щодо них деякі зауваження та рекомендації:

1. Попри високий рівень теоретичної глибини дослідження, термін «відповідальна політика» залишається дещо узагальненим, коли йдеться про прикладні виміри його реалізації в конкретних управлінських ситуаціях. Було б доцільно запропонувати чітку схему операціоналізації цього поняття – з розбиттям на індикатори, поведінкові маркери або показники ефективності. Наприклад, як вимірюється відповідальність голови громади у кризових ситуаціях? Чи існує спосіб кількісно оцінити рівень довіри громади до прийнятих рішень? Такий інструментальний рівень аналізу значно посилив би прикладну цінність дослідження.

2. У розділі 1 автор аналізує велику кількість теоретичних підходів до поняття «відповідальна політика», але при цьому відсутня критичність у їх розгляді. На с. 44 автор констатує, що відповідальна політика є «комплексним феноменом» з акцентом на успішні демократії. Залишається невирішеним питання чи доцільно досліджувати відповідальну політику у перехідних чи недемократичних суспільствах.

3. У дисертації значна увага приділяється місцевому самоврядуванню як осередку відповідальної політики. Проте залишається відкритим питання про те, як реалізація відповідальності на локальному рівні узгоджується з вертикаллю державного управління. Взаємовідносини між громадами, обласними адміністраціями, центральними органами влади часто мають складний і суперечливий характер, особливо в умовах воєнного стану. Недостатній аналіз цього аспекту дещо звужує цілісне бачення інституційного середовища, в якому реалізується відповідальна політика. Варто було б розглянути, яким чином міжрівнева взаємодія може сприяти або, навпаки, ускладнювати реалізацію принципів підзвітності та відкритості.

4. Рекомендації щодо впровадження відповідальної політики в територіальних громадах подані у вигляді загальних пропозицій. Вони не завжди супроводжуються конкретними механізмами реалізації, етапами впровадження чи індикаторами ефективності. Це знижує практичну вагу розроблених пропозицій. Було б доцільно навести приклади інструментів, які можуть бути використані ОМС (наприклад, механізми відкритого бюджету, електронної демократії, кризового менеджменту тощо).

Водночас висловлені зауваження та пропозиції мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, зумовлені складністю та багатогранністю обраної теми, а також окреслюють перспективні напрями подальших наукових розвідок у межах досліджуваної проблематики. Саме тому вони не знижують загальної позитивної оцінки роботи, її наукової новизни та практичної значущості.

Висновки про відповідність дисертації вимогам

Дисертаційна робота «Феномен відповідальної політики в контексті розвитку територіальних громад в умовах агресії російської федерації проти України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія, є самостійною, завершеною науково-дослідницькою роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, важливістю здобутих результатів, їх обґрунтованістю і вірогідністю, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від № 44 12.01.2022 р. (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її автор Головчук Юрій Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

доцент кафедри політичних наук

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

кандидат політичних наук

Юлія КОБЕЦЬ